

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

9-2-2014

Διδαγμένο κείμενο

Αριστοτέλη Ηθικά Νικομάχεια (Β 6, 10-16)

Ενδεικτικές απαντήσεις

Α. ...όμως το να τα αισθανθεί κανείς τη στιγμή που πρέπει και σε σχέση με τα πράγματα που πρέπει και σε σχέση με τους ανθρώπους που πρέπει και για τον λόγο που πρέπει και με τον τρόπο που πρέπει, (αυτό είναι) το μέσον και το άριστο, το οποίο ακριβώς έχει σχέση με την αρετή. Όμοια και στις πράξεις υπάρχει υπερβολή και έλλειψη και το μέσον. Η αρετή λοιπόν αναφέρεται στα συναισθήματα και στις πράξεις, στα οποία η υπερβολή αποτελεί σφάλμα και κατακρίνεται, το ίδιο και η έλλειψη, ενώ το μέσον επαινείται και είναι το σωστό· και τα δύο αυτά έχουν σχέση με την αρετή. Επομένως, η αρετή είναι ένα είδος μεσότητας, αφού βέβαια έχει για στόχο της το μέσον.

Επιπλέον, το σφάλμα μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως δίδασκαν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό με το πεπερασμένο), όμως το να πράττει κανείς το σωστό γίνεται με έναν μόνο τρόπο (γί' αυτό και το ένα είναι εύκολο, ενώ το άλλο δύσκολο, είναι δηλαδή εύκολο να αποτύχουμε το στόχο μας, ενώ δύσκολο να τον επιτύχουμε)· γί' αυτούς λοιπόν τους λόγους γνώρισμα της κακίας είναι η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ της αρετής, (είναι) η μεσότητα.

Μονάδες 10

Β1. Για να προσδιοριστεί το μέσο στα συναισθήματα, που είναι και το «ἄριστον», αναφέρονται, και μάλιστα εμφαντικά, με πολυσύνδετο σχήμα, πέντε προϋποθέσεις. Πρόκειται για δεοντολογικούς κανόνες - γί' αυτό και επαναλαμβάνεται συνεχώς ή εννοείται το δεῖ - που μας κατευθύνουν προς την ηθικά ορθή πράξη. Αυτοί οι κανόνες είναι:

- α. «ὅτε δεῖ»: η χρονική στιγμή κατά την οποία πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα,
- β. «ἐφ' οἷς (δεῖ)»: τα πράγματα σε σχέση με τα οποία πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα,
- γ. «πρός οὓς (δεῖ)»: οι άνθρωποι σε σχέση με τους οποίους πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα,
- δ. «οὐ ἔνεκα (δεῖ)»: ο λόγος για τον οποίο πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα,
- ε. «ὡς δεῖ»: ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να εκδηλώνουμε ένα συναίσθημα.

Με τους περιορισμούς αυτούς ο Αριστοτέλης υπογραμμίζει ότι η συμπεριφορά μας πρέπει να καθορίζεται από συγκεκριμένους κανόνες, που θα μας οδηγήσουν στις ηθικά ορθές πράξεις.

Μονάδες 10

Β2. Στην τελευταία ενότητα των Ηθικών του ο Αριστοτέλης αναπτύσσει έναν συλλογισμό, με τον οποίο θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η υπερβολή και η έλλειψη σχετίζονται με την κακία, ενώ το μέσον με την αρετή. Μέσα από αυτόν προβάλλει αρχικά την αντίθεση ανάμεσα στο λάθος (ἀμαρτάνειν) και το σωστό (κατορθοῦν). Στη συνέχεια διαπιστώνει ότι η υπερβολή και η έλλειψη βρίσκονται σε άπειρα σημεία και γί' αυτό μπορούμε με πολλούς τρόπους και εύκολα να κάνουμε λάθος και να αποτύχουμε το στόχο μας. Συνεπώς, η υπερβολή και η έλλειψη συνδέονται με την κακία και τους κακούς. Το μέσον, από την άλλη, βρίσκεται σε ένα μόνο

σημείο, γι' αυτό μπορούμε με έναν μόνο τρόπο και δύσκολα να επιτύχουμε τον στόχο μας και να κάνουμε το σωστό. Καταλήγει, λοιπόν, στο ότι το μέσον συνδέεται με την αρετή και τους καλούς.

Για να τονίσει την αντίθεση μεταξύ κακίας και αρετής, ο Αριστοτέλης παραθέτει αντιθετικά ζεύγη εννοιών που άλλα χαρακτηρίζουν το αγαθό και άλλα το κακό (ἀμαρτάνειν-κατορθοῦν, πολλαχῶς-μοναχῶς, κακόν-ἀγαθόν, ἀπειρον-πεπερασμένον, ῥᾶδιον-χαλεπόν, ἀποτυχεῖν-ἐπιτυχεῖν, κακία-ἀρετή). Σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους, το σφάλμα μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους, γιατί το κακό συνδέεται με το άπειρο, ενώ το καλό με το πεπερασμένο. Αντίθετα, το να πετύχει κανείς το στόχο του, να κάνει το σωστό, είναι δύσκολο, γιατί το σωστό γίνεται με έναν τρόπο. Είναι, επομένως, εύκολο να αποτύχει κανείς το στόχο του, ενώ δύσκολο να επιτύχει. Καταλήγει λοιπόν στο συμπέρασμα ότι γνώρισμα της κακίας είναι η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ της αρετής η μεσότητα.

Μονάδες 10

B3. α) Επανελημμένα υπογραμμίζεται από τον Αριστοτέλη η σημασία της προαιρέσεως για την ύπαρξη της αρετής. Αποτελεί έναν από τους τρεις αναγκαίους όρους για την ύπαρξή της, για να χαρακτηριστεί μια πράξη ενάρετη. Οι άλλοι δύο είναι α) η συνείδηση από τον άνθρωπο της πράξης του (ειδώς), β) η σιγουριά και η σταθερότητα στην πραγματοποίησή της (βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως). Με τη λέξη αυτή τονίζεται η ελευθερία της βούλησης του ανθρώπου, η ελευθερία του να πραγματοποιεί τις αποφάσεις του σύμφωνα με τις επιλογές του και χωρίς καταναγκασμό. Ο ίδιος ο άνθρωπος πρέπει να αποφασίσει και να εφαρμόσει στη ζωή του το μέτρο, αποφεύγοντας τις ακρότητες και τις υπερβολές. Διαφορετικά, αν ο δρόμος προς την αρετή ήταν υποχρεωτικός για όλους, αν δεν υπήρχε η δυνατότητα επιλογής, τότε η αρετή δεν θα είχε καμία αξία για τον άνθρωπο.

β) Ο Αριστοτέλης παραθέτοντας τον ορισμό της αρετής την παρουσιάζει ως: «ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς». Η αρετή, δηλαδή, ως μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα, επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο και βρίσκεται στο μέσο το οποίο προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά. Για να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η αρετή είναι μια έννοια απολύτως υποκειμενική ο Αριστοτέλης επιστρατεύει ως κοινό κανόνα τον ορθό λόγο. Με τη φράση «ῥιζομένη λόγῳ» επισημαίνει ότι ο καθορισμός της αρετής συνδέεται άμεσα με την αντικειμενικότητα, αυτή που εκφράζεται από τον ορθό λόγο του συνετού, του φρόνιμου ανθρώπου. Ο λόγος αποτελεί ένα από τα στάδια της πορείας προς την αρετή, αφού με αυτόν ο άνθρωπος μπορεί να διακρίνει τις καλές από τις κακές πράξεις. Το άλλο στάδιο είναι ο νόμος, που συνηθίζει τους ανθρώπους να ενεργούν ως πολίτες. Άρα, ο λόγος βοηθά τον νόμο να τελειοποιεί το έργο του. Επισημαίνει, βέβαια, ότι αναφέρεται στον «λόγο» του φρόνιμου ανθρώπου, «ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν», καθώς στον φρόνιμο άνθρωπο ενώνονται και συνυπάρχουν όλες οι αρετές. Όταν υπάρχει η φρόνηση, γράφει αλλού ο Αριστοτέλης, όλες οι αρετές θα υπάρξουν. Επομένως, ο χαρακτήρας της αρετής είναι αντικειμενικός και όχι υποκειμενικός.

Μονάδες 10

B4. Βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 152 (Ήδη ο Ηράκλειτος...της τέλει αρετής).

Μονάδες 10

B5. αηδία, ηδονή
παράλειψη, ελλειπτικός
αφορισμός, οριστικός
προκαταβολικά, βολικός
εξαιρετικός, προαιρετικά

Μονάδες 10

**ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΟΒΑΛΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
ΤΣΕΛΙΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ / ΑΔΙΔΑΚΤΟ (ΘΕΡΙΝΟ)

09/02/2014

Α. Θα διατυπώσω και εγώ την κατηγορία δίκαια, χωρίς ούτε να πω κανένα ψέμα ούτε να μιλήσω έξω από την εκδικαζόμενη υπόθεση. Γιατί οι περισσότεροι από αυτούς που παρουσιάζονται μπροστά σας διαπράττουν το πιο παράδοξο απ' όλα• ή δηλαδή συμβουλεύουν εδώ για τις δημόσιες υποθέσεις ή κατηγορούν και μιλούν πιο πολύ συκοφαντικά για όλα τα άλλα, παρά γι' αυτό για το οποίο πρόκειται να αποφασίσετε με την ψήφο σας. Αλλά κανένα από αυτά τα δύο δεν είναι δύσκολο, ούτε δηλαδή να λένε τη γνώμη τους για όσα δεν αποφασίζετε, ούτε να διατυπώνουν κατηγορία για όσα κανείς δε θα απολογηθεί. Αλλά δεν είναι δίκαιο να έχουν από εσάς την αξίωση να αποφασίζετε δίκαια και αυτοί να μη διατυπώνουν δίκαια την κατηγορία. Και αίτιοι γι' αυτά είστε εσείς, πολίτες• γιατί έχετε δώσει αυτήν τη δυνατότητα σε όσους έρχονται εδώ στο δικαστήριο, και μάλιστα παρόλο που έχετε ως το πιο ωραίο παράδειγμα απ' όλους τους Έλληνες το συνέδριο του Αρείου Πάγου.

Β. πᾶσι(ν), ἤς, χαλεπώτατον, ταῦτα, παραδείγμασι(ν).

εἰσιθι, οἴσοιεν, ἀποφανήσεσθαι, ἠξιού, ἐσχέκεμεν.

Γ.α. τῶν εισιόντων: επιθετική μετοχή ως γενική διαιρετική στο «οἱ πλείστοι».

εὐρεῖν: απαρέμφατο σε θέση επεξήγησης στο «ο- δέτερον».

ἀξιούν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο της απρόσωπης έκφρασης

«ο- δίκαιον(ενν. ἐστί)».

τούτων: γενική της αιτίας στο « αἴτιοι ».

παράδειγμα: κατηγορούμενο στο αντικείμενο της μετοχής « τό συνέδριον » μέσω της μετοχής

« ἔχοντες ».

β. « τοῖς εισιοῦσι »: επιθετική μετοχή ως ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα « δεδώκατε ».

Ανάλυση: τούτοις οἱ εἰσέρχονται/ εἰσίασιν.

γ. Οὗτοι φασί ποιήσεσθαι καί ἐκεῖνον ... οὔτε ψευδόμενον... λέγοντα.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΒΑΒΑΡΟΥΤΣΟΣ ΒΙΚΤΩΡΑΣ

ΒΑΒΟΥΡΑ ΜΑΡΙΑ